

HOTOVOSTNÝ ROJ STÍHAČÍCH LIETADIEL MESSERSCHMITT Bf 109 A POHOTOVOSTNÁ LETKA 13 SLOVENSKÝCH VZDUŠNÝCH ZBRANÍ (AUGUST 1943 – 26. JÚN 1944)

PETER ŠUMICHRASŤ

ŠUMICHRASŤ, P.: The Messerschmitt Bf 109 Fighter Flight and the Readiness Flight of the Slovak Air Weapons (August 1943 – 26. June 1944). *Vojenská história*, 1, 2, 1997, pp 32 – 44, Bratislava. On the basis of original, little known or the 1st time published archival materials the author deals with an insufficiently researched theme. In the chronological sequence he describes causal lines which resulted in the establishment of the 4-member Messerschmitt Bf 109 Readiness Fighter Flight. He gives an attention to its personnel material and technical issues. The contribution focuses especially at the activities of the Readiness Flight of Air Weapons. During the period from January 1944 to 26. June 1944 the mission of this Flight was undertaken by the pride of the Air Weapons – the Flight No. 13, which was after that destroyed by the superiority of USAAF fighters 15 in air fight above the territory of Western Slovakia. While describing „the Dark Day of the Slovak Air Weapons“ – it means on 26. June 1944, the author used in his work unknown archival materials which disproves already published statements written in articles about this historical event. *Military History. Slovakia, The Slovak Air Weapons – August 1943 – 26. June 1944.*

Letka 13, ktorá v období od januára 1944 do 26. júna 1944 (až do svojho faktického zničenia sprievodnými americkými stíhačmi 15. USAAF) plnila úlohy pohotovostnej letky v rámci Obvodu ochrany proti lietadlám Bratislavy (ďalej len OOPL Bratislava), patrila v čase svojej existencie k elite slovenských vzdušných zbraní. Lietajúci personál letky tvorili odborne erudovaní stíhači piloti, ktorí svoje skúsenosti získali na vojnovom nebi Európy.

Títo slovenskí stíhači bránili zvrchovanosť a územnú suverenitu Slovenskej republiky v bojoch s maďarským agresorom v tzv. Malej vojne, vzlietali na svojich stíhačích lietadlách počas krátkeho poľného ťaženia proti Poľsku a predovšetkým sa zúčastnili dvoch operačných nasadení počas poľného ťaženia Slovenskej armády proti ZSSR v rokoch 1941 – 1943. Výsledky bojovej činnosti, profesionálna zručnosť, odvaha a zmysel pre vojnové kamarátstvo príslušníkov letky 13, predovšetkým však jej 1. frontovej garnitúry, vysoko hodnotilo aj velenie slovenskej armády.

Vysoký kredit mali takisto v radoch veliteľského zboru nemeckého Wehrmachtu a Luftwaffe. Potvrdzujú to pochvalné uznania, citácie v rozkazoch a udelené medaily a vyznamenania príslušníkov letky.

Potrebu zabezpečiť teritoriálnu obranu Slovenskej republiky – predovšetkým obranu dôležitej priemyselnej aglomerácie hlavného mesta Bratislavy a veľkých zbrojoviek na Považí (Dubnica nad Váhom, Považská Bystrica) podnikli úspechy sovietskych a spojeneckých vojsk na všetkých frontoch druhej svetovej vojny v lete 1943.

Úspešné vylodenie 5. americkej armády pri Salerne a 8. britskej armády pri Tarente a ich ďalší postup na sever, umožnil vybudovať rozsiahlu sieť leteckých základní pre potreby 15. USAAF v južnej a juhovýchodnej časti Apeninského polostrova.¹⁾ Táto skutočnosť sa priaznivo prejavila vo zvýšenej leteckej činnosti spojencov nad štátmi južnej, juhovýchodnej, východnej a strednej Európy, ktoré boli doposiaľ mimo hlavného smeru úderov spojeneckých leteckých síl dislokovaných predovšetkým na leteckých základniach na Britských ostrovoch.

¹⁾ UŠIAK, P.: K činnosti U. S. Air Force nad územím Slovenska počas 2. svetovej vojny, Zborník k 50. výročiu SNP, Banská Bystrica, Katedra histórie UMB 1994, s. 87.

Z dôvodu zabezpečenia teritoriálnej obrany hospodárskeho a politického centra hlavného mesta SR Bratislavy, bol 20. augusta 1943 v súlade s nariadením VVZ čís. 20.682/Taj.let. 1943 zriadený štvorčlenný hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109.²⁾

Materským letiskom sa pre tento roj stalo letisko vo Vajnorochoch pri Bratislave.³⁾ Prvým veliteľom bol vymenovaný skúsený frontový stíhací pilot zvk. rtm. let. František Cyprich.⁴⁾

Letecký personál tejto jednotky tvorili okrem veliteľa nasledovní stíhací letci: zvk. Izidor Kovarik, zvk. Ján Režňák, zvk. František Brezina, zvk. Pavel Zeleňák a zvk. Ján Štauder – všetko príslušníci technickej letky 1, ktorí sa vrátili z východného frontu s tzv. 1. frontovou garnitúrou letky 13.⁵⁾

Táto tzv. 1. frontová garnitúra letky 13, pod velením stotníka letectva, neskôr majora letectva Ondreja Ďumbalu, sa pri svojom druhom operačnom nasadení na východnom fronte od 7. októbra 1942 až do 17. júla 1943 osvedčila v bojoch proti sovietskemu vojenskému letectvu. Túto skutočnosť dokumentuje i telegram veliteľa Luftwaffe ríšskeho maršala Hermanna Göringa jej veliteľovi O. Ďumbalovi: *„Dostal som hlásenie, že Vami vedená stíhacia letka dosiahla v krátkom čase 50 vzdušných víťazstiev v spoločnom boji proti bolševickému nepriateľovi. Tento hrdý úspech udatných slovenských stíhačov, ktorí sa osvedčili najmä počas tvrdých zimných bojov na juhu východného frontu, naplňuje ma radosným zadostučinením. Vám a všetkým príslušníkom letky platí moja vďaka a moje osobitné uznanie so želaním ďalšieho vojenského šťastia.“*⁶⁾

Letka 13 počas svojho druhého operačného nasadenia na východnom fronte bojovala v zostave 4. nemeckej leteckej armády genplk. von Richthofena ako samostatná 13. „Slovenská,, letka/52. stíhacej eskadry Luftwaffe (13. „Slowakei“ Stelle/52. Jägergeschwader Luftwaffe).⁷⁾

Hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 tvorili okrem jeho lietajúceho personálu i 10 leteckí mechanici, 2 zbrojári, 1 rádiomechanik a 1 vodič auta Ford.⁸⁾ Roj bol vyzbrojený v tejto fáze vojny už značne zastaranou verziou stíhacieho lietadla nemeckej výroby typu Messerschmitt Bf 109 E-4 a E-7 (ev. č.: 6442, 3317, 972 a 4870).⁹⁾ Táto verzia stíhacieho Messerschmittu Bf 109 bola počnúc januárom 1943 postupne sťahovaná od bojových jednotiek Luftwaffe na východnom fronte a nahradzovaná modernejšími a výkonnejšími verziami F a G.¹⁰⁾

Na zabezpečenie kuriérnej služby medzi veliteľstvom leteckého pluku v Piešťanoch a hotovostným rojom dislokovaným na letisku vo Vajnorochoch bolo pridelené jednotke jedno lietadlo predvojnovy česko-slovenskej výroby typu Praga E-39, ev. č. 32.¹¹⁾

²⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk. Dôverný rozkaz č.33/1943 z 26. 8. 1943, článok 6.

³⁾ Tamže.

⁴⁾ Tamže.

⁵⁾ Tamže.

⁶⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk, Dôverný rozkaz č. 18/1943 z 21. 4. 1943, článok 4.

⁷⁾ ANDROVIČ, Š.: Messerschmittu Bf 109G u Slovenských vzdušných zbraní, Messerschmitt Bf 109G a K. Praha 1992, MBI/Sagitta, s. 14.

V čase nasadenia letky 13 v zostave 52. Jägergeschwader Luftwaffe pôsobil vo funkcii komodora 52. Jägergeschwader major Dietrich Hrabak, nositeľ Rytierskeho kríža, ktorý počas 2. svetovej vojny dosiahol 125 potvrdených víťazstiev.

52. stíhacia eskadra Luftwaffe bola najúspešnejšou stíhacou eskadrou všetkých čias. Za viac než 5 rokov bojovej činnosti dosiahli jej piloti vyše 10 000 zostrelov. Zoznam jej vedúcich osobností viedli tri letecké esá, ktoré dosiahli najväčší počet zostrelov v dejinách vojen. Bolí to Erich Hartmann – 352 víťazstiev, Gerhard Barkhorn – 301 víťazstiev a Günther Rall – 275 víťazstiev. (Pozn. P. Š.)

⁸⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk. Dôverný rozkaz č.33/1943 z 26. 8. 1943, článok 6.

⁹⁾ Tamže.

¹⁰⁾ RAJNINEC, J.: Typológia slovenského letectva 1939 – 1944. Trenčín 1977. Fond VHÚ Bratislava, s. 104.

¹¹⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk. Dôverný rozkaz č.33/1943 z 26. 8. 1943, článok 6.

Dozorom nad výkonom vojenskej služby príslušníkov hotovostného roja bol na základe nariadenia VVZ čí. 45.341/Dôv.let.1943 zo 6. novembra 1943 určený veliteľ letiska Vajnory pplk. let. Justín Ďurana.¹²⁾

Dňa 1. októbra 1943 prideliť veliteľ leteckého pluku pplk. let. Karol Sojček pohotovostnému roju jedno pozorovacie lietadlo Š-328, ev. č. 109 a jedno stíhacie lietadlo Avia B-534, ev. č. 404 na vykonávanie letov príslušníkov roja pre výcvik skupiny OPL Bratislava.¹³⁾

Príslušníci hotovostného roja stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 plnili stanovené úlohy bez akýchkoľvek mimoriadnych udalostí a podľa vopred určeného programu. Lenže už 8. novembra 1943 sa udiala v živote jednotky dôležitá personálna zmena vo velení roja. V tento deň sa novým veliteľom hotovostného stíhacieho roja stal npor. let. Vladimír Kriško, príslušník technickej letky 1, ktorý sa vrátil z východného frontu 18. júna 1943 od bojovej jednotky „*SILVESTER 3^a*“ (prvý z dvoch krycích názvov frontovej garnitúry letky 13 v čase jej druhého operačného nasadenia na východnom fronte – druhý krycí názov bol „*CHLAPINA 4^a*“).¹⁴⁾

Predchádzajúci veliteľ roja – zvk. rtm. let. František Cyprich, odišiel od jednotky k leteckému parku s určením pre Leteckú školu ako učiteľ praktického lietania.¹⁵⁾

O profesionálnych kvalitách nového veliteľa hotovostného roja npor. let. Vladimíra Kriška hovorí skutočnosť, že okrem iných udelených vyznamenaní bol za „*dosiahnuté bojové úspechy v spoločnom boji proti bolševickému nepriateľovi v mene fùhrera a vrchného veliteľa nemeckej brannej moci*“ dňa 24. januára 1943 prostredníctvom veliteľa 4. nemeckej leteckej armády genplk. von Richthofena dekorovaný Železným krížom II. triedy. Okrem toho v prvom júnovom týždni roku 1943 dostal Zlatú frontovú sponu (Gold Frontflugspange) „*za vykonanie 110 bojových letov proti nepriateľovi*“.¹⁶⁾

Pod jeho velením stíhací roj naďalej pokračoval v nácviu rýchlych štartov na poplach vo dvojiciach i v roji proti prípadnému narušiteľovi vzdušného priestoru OOPL Bratislavy. Takisto 8. novembra 1943 bol k hotovostnému roju premiestnený od technickej letky 1 ďalší z ostrieľaných bojovníkov frontovej garnitúry letky 13 rtk. rtm. let. Rudolf Melicháč, a to na základe Denného rozkazu veliteľa leteckého pluku pplk. let. Karola Sojčeka č. 183/43, čl. 2.

Niekoľko dní pred týmito zmenami v personálnom zložení hotovostného stíhacieho roja sa letecké jednotky 15. USAAF zapojili do strategickej leteckej ofenzívy proti vybraným cieľom v strednej Európe.¹⁷⁾

Už 2. novembra 1943 uskutočnili silné bombardovacie zväzy 15. USAAF v sprievode stíhacej ochrany mohutný bombardovací nálet na dôležité letecké závody firmy Messerschmitt A. G. vo Viedenskom Novom Meste.¹⁸⁾

Od začiatku roka 1944 začali spoločné spojenecké bombardovacie sily využívať strategicke letecké bombardovanie ako prostriedok, ktorý mal zjednodušiť pripravované vylodenie britských a amerických expedičných síl v severnom Francúzsku.¹⁹⁾

Dňa 17. februára 1944 spojený anglo-americký výbor náčelníkov štábov opätovne prerokoval a následne pozmenil Smernicu o tzv. „*Kombinovanom leteckom útoku*“. Smernica bola platná od 10. júna 1943 a predpokladala „*dosiahnutie totálneho víťazstva pomocou letectva*“.²⁰⁾

¹²⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk. Dôverný rozkaz č.38/1943 z 10. 11. 1943, článok 3.

¹³⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk, Denný rozkaz č. 168/1943 z 9. 10. 1943, čl. 10.

¹⁴⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk. Dôverný rozkaz č.38/1943 z 10. 11. 1943, článok 2.

¹⁵⁾ Tamže.

¹⁶⁾ VHA Trnava. Fond Let. pluk. Dôverný rozkaz č.18/1943 z 21. 4. 1943, článok 9. VHA Trnava, Fond RD – veliteľstvo, č. 7990/Taj.3. odd.

¹⁷⁾ RAJNINEC, J.: Typológia slovenského letectva 1939 – 1944. Trenčín 1977. Fond VHÚ Bratislava, s. 109.

¹⁸⁾ Tamže.

¹⁹⁾ GROEHLER, O.: Letecká válka. Praha, Panoráma 1981, s. 151.

²⁰⁾ Tamže.

Podľa upraveného znenia tohto dokumentu bolo cieľom bombardovacích úderov „...celkovo oslabiť nemecké letectvo v továrňach, na zemi a vo vzduchu... a vytvoriť vo vzdušnom priestore čo najvýhodnejšiu situáciu pre Overlord“, t. j. výsadkovú operáciu anglo-amerických vojsk v severnom Francúzsku.²¹⁾

„Smernica“ sa začala plniť tzv. *Velkým týždňom* (Big Week), v ktorom lietadlá 8. a 15. USAAF a britského Bombardovacieho veliteľstva uskutočnili za 6 dní (od 20. do 25. februára 1944) 26 veľkých leteckých útokov na výrobné závody nemeckého leteckého priemyslu. Hlavnými cieľmi spojeneckých náletov boli závody vyrábajúce lietadlá typu Messerschmitt Bf 109 a Bf 110, Focke Wulf FW-190, Junkers Ju-88 a Ju-188 na čiare Braunschweig – Lipsko – Rheine.²²⁾ Počas tohto tzv. *Velkého týždňa* stratila 8. USAAF 137 bombardovacích lietadiel, 15. USAAF 89 a britské Bombardovacie veliteľstvo 157 bombardérov a 28 stíhačov.²³⁾

Velký týždeň sa stal významným medzníkom v priebehu leteckej vojny nad fašistickým Nemeckom. Počas trvania operácie sa ukázalo, že Luftwaffe už nie je schopná úspešne bojovať proti americkým bombardovacím zväzom útočiacim na širokom fronte.²⁴⁾

Zostrenie už i tak napätej situácie na vojnovom nebi v tesnej blízkosti Slovenska primälo predstaviteľov Ministerstva národnej obrany SR (ďalej len MNO SR) a velenia VVZ k ďalšiemu posilneniu OOPL Bratislavy. 4-členný hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf-109 nahradila letka 13, ktorú veliteľ vzdušných zbraní plukovník gšt. Alojz Ballay predurčil na plnenie úlohy tzv. *pohotovostnej letky vzdušných zbraní*.²⁵⁾

Vychádzajúc zo štúdia dostupných archívnych dokumentov môžeme začiatok činnosti letky 13 v nových podmienkach datovať 31. januárom 1944, keď bolo na základe nariadenia VVZ čis. 15.062/Org. 1943 (vl. č. 1158/1943 a 5279/Dôv. 1943) premiestnených 18 stíhacích pilotov od technickej letky 1 a 4 a vtelených do stavu letky 13.²⁶⁾ Od tohto dňa mala letka 13 vo svojom stave 91 kmeňových príslušníkov.

Lenže okrem týchto nevyhnutných personálnych opatrení smerujúcich k zabezpečeniu bojaschopnosti letky bolo treba riešiť i otázky modernizácie jej leteckého parku, pretože výzbroj letky 13 tvorili: dva Messerschmitty Bf 109 E-1/B, jeden Bf 109 E-2, jeden Bf 109 E-3, šesť Bf 109 E-4, jeden Bf 109 E-7/Trop, ale aj dve Avie B-534 a jedna Avia Bk-534. Posledné dva typy stíhacích lietadiel používala i bývalá predmnichovská česko-slovenská armáda. Letka 13 mala vo výzbroji 14 stíhacích lietadiel rôzneho typu a bojovej hodnoty.²⁷⁾ Tieto lietadlá boli však beznádejne zastarané a nevhodné na viac než pravdepodobný bojový stret príslušníkov letky 13 s oveľa modernejšími a početnejšími bojovými lietadlami 15. USAAF. Preto sa zástupcovia MNO Slovenskej republiky prostredníctvom vojenského atašé v Berlíne gen. II. triedy Augustína Malára obrátili na predstaviteľov Reichsluftfahrtministerium (ďalej len RLM) so žiadosťou o poskytnutie dodávky 15 ks moderných stíhacích lietadiel typu Messerschmitt

²¹⁾ Tamže.

²²⁾ Tamže.

²³⁾ Tamže.

²⁴⁾ Tamže.

²⁵⁾ VHA Trnava, Fond MNO SR 1939 – 1945, Sign. 31/137/1.

²⁶⁾ VHA Trnava, Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 16/1944 z 4. 2. 1944, článok 10 a Príloha k DR č. 16/1944 s. 10 – 11.

Zoznam výkonných letcov letky 13 (stav Január 1944)

1. npor. let. Vladimír KRIŠKO – veliteľ letky 13, 2. npor. let. Juraj PUŠKÁR – zástupca veliteľa letky 13, 3. rtk. rtm. let. Rudolf MELICHÁČ, 4. rtk. rtm. let. František HANOVEC, 5. zvk. František BREZINA, 6. zvk. Izidor KOVARÍK, 7. zvk. Ján REŽNÁK, 8. zvk. Jozef ŠTAUDER, 9. zvk. Pavel ZELENÁK, 10. rtk. Ján SETVÁK, 11. rtk. Ján MARTIŠ, 12. rtk. Štefan OCVIRK, 13. rtk. Rudolf PALATICKÝ, 14. rtk. Štefan JAMBOR, 15. rtk. Gustáv KUBOVIČ, 16. rtk. Gustáv LANG, 17. čat. Rudolf BOŽÍK, 18. čat. Karol GELETKO.

²⁷⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 4.

Bf 109 G-4 s príslušenstvom a záložnými súčiastkami pre letku (bez záložných motorov).²⁸⁾

Dodávka sa mala realizovať v rámci výzbrojného programu *EICHE*, ktorý bol programom modernizácie výzbroje slovenskej armády, a to dodávkami moderných nemeckých zbraní, streliva a iného vojenského materiálu.²⁹⁾ Vojenský materiál, obsiahnutý vo výzbrojnom programe *EICHE*, predstavoval hodnotu 700 miliónov Ks.³⁰⁾

Prvú zmluvu o dodávke 9 stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 G-6 podpísali 13. januára 1944 zástupcovia MNO SR, vojenský atašé v Berlíne gen. II. triedy Augustín Malár a zástupcovia firmy Messerschmitt A. G.³¹⁾ Lietadlá dodali výrobné závody firmy Messerschmitt A. G. v Augsburgu.³²⁾

Nemecká strana realizovala i doplnkovú zmluvu a do 26. januára 1944 dodala slovenskej armáde 14 lietadiel Messerschmitt Bf 109 G-6 (pätnásty stroj pre technickú poruchu núdzovo pristál v Nemecku) v celkovej hodnote 2 012 400 ríšskych mariek.³³⁾

Zakúpené stroje boli prelietnuté nemeckými pilotmi z letiska firmy Messerschmitt A. G. v Augsburgu na letisko leteckého pluku v Piešťanoch.³⁴⁾ Odtiaľto boli stroje prelietnuté na letisko Leteckého parku Mokrad', kde boli v súlade s nariadením VVZ čís. 30.893/tech.1944 vykonané 11. februára 1944 zalietavacie a preberacie lety lietadiel typu Messerschmitt Bf 109 G-6 týchto ev. č.: 161.701, 161.713, 161.717, 161.718, 161.720, 161.722, 161.723, 161.724, 161.725, 161.728, 161.731, 161.735, 161.741, 161.742.³⁵⁾

Lietadlá zalietali zvk. Ján Režňák, zvk. Izidor Kovarik, npor. let. Ján Gerthofer a npor. let. Juraj Puškár.³⁶⁾ Zvk. Ján Režňák, zvk. Izidor Kovarik a npor. let. Ján Gerthofer boli najúspešnejšími slovenskými stíhacími pilotmi v druhej svetovej vojne s 32, 29 a 27 uznanými zostrelmi na východnom fronte.³⁷⁾

Stíhacie lietadlá slovenských vzdušných zbraní typu Messerschmitt Bf 109 G-6 mali štandardnú kamufláž stíhacích lietadiel Luftwaffe, ktorú tvorili odtiene farby RLM 74, RLM 75 a RLM 76. Nemecké kríže boli pracovníkmi Leteckého parku premalované a nahradené označením slovenských vzdušných zbraní – jednoramennými bielo-modrými krížmi s červeným kruhom v strede. Kríže boli umiestnené na oboch stranách krídel a aj na smerovke lietadla. Označenie lietadiel dopĺňali biele čísla na trupoch strojov, žlté konce spodnej strany krídla a žlté 50 cm široké pásy na chvostovej časti trupu.³⁸⁾

V súlade s nariadením VVZ čís. 20.982/Dôv.tech.1943 boli slovenskí „*Gustávovia*“ (pomenovanie verzie Me Bf 109 G) prelietávané z Leteckého parku Mokrad' a pridelené cvičnej letke leteckého pluku Piešťany. Odtiaľto boli preberané príslušníkmi letky 13.³⁹⁾

²⁸⁾ VHA Trnava, Fond 55, VVZ čís.10.081/Taj.tech.1944, Príloha 1, por. č. 5.

²⁹⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 4.

³⁰⁾ Tamže.

³¹⁾ VHA Trnava, Fond 55, VVZ čís.10.081/Taj.tech.1944, Príloha 1, por. č. 5.

³²⁾ Tamže.

³³⁾ Tamže.

³⁴⁾ Tamže.

³⁵⁾ VHA Trnava, Fond Letecký pluk, Denný rozkaz č. 25/1944 z 23. 2. 1944, článok 15.

³⁶⁾ Tamže.

³⁷⁾ RAJLICH, J. – SEHNAL, J.: Slovenské letectví 1939 – 1944. Kolín 1991, s. 60.

Zvk. let. JÁN REŽŇÁK, nar. 14. 4. 1919 Jablonica, okres Senica – najúspešnejší slovenský stíhač v 2. svetovej vojne bol za svoje bojové úspechy vyznamenaný nasledovnými slovenskými, nemeckými a chorváckymi vyznamenaniami: Železný kríž II. triedy, Železný kríž I. triedy, Nemecký kríž v zlate – Deutsches Kreuz in Gold, Letecká frontová spona v zlate – Gold Frontflugspang in Gold, Vojenný víťazný kríž 6. triedy, vyznamenanie Za hrdinstvo III. stupňa, vyznamenanie Za zásluhy, Striborná medaila koruny kráľa Zvonimíra na vojenskej stuhe.

³⁸⁾ Kronika 32. Leteckej základne Piešťany Armády SR, s. 43.

³⁹⁾ VHA Trnava, Fond Letecký pluk, Denný rozkaz č. 29/1944 z 29. 2. 1944, článok 7.

Február 1944 priniesol príslušníkom letky 13 ďalšie zintenzívnenie činnosti. Predovšetkým sa však zvýšil počet nácikov rýchlych štartov na poplach v roji i v skupine pod velením veliteľa letky npor. let. Vladimíra Kriška, jeho zástupcu npor. let. Juraja Puškára alebo iného určeného skúseného príslušníka letky 13.

V prípade, že sa do blízkosti vzdušného priestoru Slovenska blížili bombardovacie zväzy 15. USAAF, striedali príslušníci pohotovostnej letky cvičné štarty s ostrými štartmi, bez mimoriadnych udalostí, až do 13. marca 1944.⁴⁰⁾

V tento jarný marcový deň vykonávali cvičný let v priestore vtedajšej južnej hranice Slovenska dvaja ostrieľaní frontoví stíhací piloti – rtk. Rudolf Hanovec na Messerschmitte Bf 109 E-3 a jeho číslo rtk. Rudolf Božík na Messerschmitte Bf 109 E-2.⁴¹⁾ R. Božík spozoroval, že ďaleko pred ním a dole nižšie, letí neznáme viacmotorové lietadlo. Po priblížení k cieľu však zistil, že išlo o „*spojenecké*“ nemecké ťažké stíhacie lietadlo typu Messerschmitt Bf 110 G-2 (lietadlo patrilo II/ZG I Luftwaffe, ktorá v bola v tomto období dislokovaná na rakúskom letisku vo Welse).⁴²⁾

S dvoma podvesenými prídavnými palivovými nádržami pod krídlami a s dvojitou smerovkou pripomínal americký štvormotorový bombardér typu B-24 Liberator. Vo chvíli, keď sa slovenský pilot rozhodol odpútať od „*spojeneckého*“ lietadla, začal zadný strelec „*Zerstörra*“ obrannú paľbu na útočiaceho „*nepriateľa*“.

Rtk. Božík urobil úhybný manéver a v nasledujúcich okamihoch strelbu opätovoľ. Na štíhlom trupe nemeckého lietadla sa objavili jasné záblesky, ktoré potvrdili Božíkovo strelecké majstrovstvo. Pilot „*Zerstörra*“ sa bezvládne zrútil vo svojej kabíne a zadný strelec zostreľnej stíhačky sa zachránil zoskokom na padáku.⁴³⁾

Po pristátí na materskom letisku hlásil rtk. Rudolf Božík veliteľovi letky 13 npor. let. Vladimírovi Kriškovi zostrel štvormotorového amerického bombardovacieho lietadla. Typ zostreľného „*nepriateľského*“ lietadla sa našťastie pre víťaza nedal overiť na mieste dopadu, pretože sa zrútilo aj s pilotom do jedného z mnohých mŕtvych dunajských ramien.⁴⁴⁾

O dosiahnutom vzdušnom víťazstve rtk. Rudolfa Božíka bol vyrozumený veliteľ vzdušných zbraní plk. gšt. Ballay, ktorý víťazovi poslal osobné písomné blahoželanie.⁴⁵⁾

Veliteľ víťaznej dvojice – rtk. František Hanovec svoje číslo neprezradil a pôvod zostreľného lietadla si nechal pre seba v súlade s Božíkovým⁴⁶⁾ odporúčením. Na celej historke zostrelu nemeckej stíhačky Messerschmitt Bf 110 G-2 je zaujímavý fakt, že zachránený zadný strelec po pristátí hlásil svojmu veliteľovi, že ich zostrelil americký stíhač na P-51 Mustang. Výpoveď doložil tvrdením, že „*nepriateľský americký stíhač*“ mal hranaté ukončenie krídel.⁴⁷⁾ Jeho tvrdenie bolo veľmi presné, no pravdepodobne netušil, že hranaté ukončenie krídel mal i Messerschmitt Bf 109 E, ktorý amerického Mustanga pripomínal a ktorý naďalej slúžil v leteckých stíhacích jednotkách slovenských vzdušných zbraní.

Zlepšujúce sa jarné počasie roku 1944 prinieslo ďalšie zintenzívnenie letov príslušníkov letky 13. Napríklad 12. apríla 1944 štartoval zvk. František Brezina na Messerschmitte Bf 109 E (Nr. Wr. 3317) na bojový let za účelom obrany hlavného mesta SR Bratislavy pred americkým bombardovacím letectvom. Avšak jeho „*Emil*“ (pomenovanie verzie Me Bf 109 E) vy-

⁴⁰⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 5.

⁴¹⁾ Tamže.

⁴²⁾ Tamže.

⁴³⁾ Tamže.

⁴⁴⁾ Tamže.

⁴⁵⁾ Tamže.

⁴⁶⁾ Tamže.

⁴⁷⁾ Tamže.

povedal službu a zvk. Brezina musel pre technickú poruchu núdzovo pristáť východne od Bratislavy. Z miesta núdzového pristátia F. Brezina previezol lietadlom Praga E-39 (ev. č. 32) veliteľ letky 13 npor. let. Vladimír Kriško na materské letisko v Piešťanoch.⁴⁸⁾

V apríli 1944 došlo v letke 13 i k trom personálnym zmenám. Dňa 15. 4. 1944 bol od letky 13 trvale premiestnený k Leteckej škole zvk. František Brezina ako učiteľ praktického lietania⁴⁹⁾ a ku dňu 30. 4. 1944 odišiel ďalší z jej „*frontových príslušníkov*“ rtk. Ján Setvák, ktorý bol premiestnený k technickej letke 1 s určením pre detašman v Trenčianskych Biskupiciach.⁵⁰⁾ No v ten istý deň bol lietajúci personál letky 13 doplnený o pilota rtk. rtm. let. Jozefa Jakaba, príslušníka leteckého parku.⁵¹⁾

25. apríl 1944 priniesol pre „*eso*“ letky 13 zvk. Jána Režňáka slávnostné okamihy. V tento deň bol spolu so svojim frontovým spolubojovníkom od 1. frontovej garnitúry letky 13, zvk. Izidorom Kovarikom, vyznamenaný za dosiahnuté bojové úspechy na východnom fronte generálom Keiperom šéfom DLM na Slovensku, *Nemeckým krížom v zlate*.⁵²⁾

Z dôvodu určenia letky 13 ako letky zabezpečujúcej teritoriálnu obranu vzdušného priestoru OOPL Bratislavy bola táto letecká jednotka začlenená do systému protivzdušnej obrany ríše (Reichsluftverteidigung) a podriadená pod vyššie stíhacie zoskupenie Jagdführer Ostmark (veliteľ stíhacích leteckých jednotiek dislokovaných vo Východnej marky t.j. v Rakúsku), ktorému podliehala okrem vlastných stíhacích jednotiek II/JG 27, I/JG 302, II/ZG 1, JG 108, II/NJG 10 a III/NJG 6, ktoré boli dislokované na letiskách v Rakúsku, aj 101. stíhacia skupina PUMA kráľovského maďarského letectva, ktorej velil mjr. Aladár Heppes. Tá operovala z letísk umiestnených v Maďarsku.⁵³⁾

Úloha zabezpečiť teritoriálnu obranu Bratislavy a zbrojoviek v Dubnici nad Váhom a Považskej Bystrici sa stala oveľa naliehavejšou, keď sa v apríli až júni 1944 letecké jednotky 15. USAAF spolu s jednotkami 8. USAAF a britského Bombardovacieho veliteľstva operujúcimi zo základní vo Veľkej Británii, zapojili do mohutnej leteckej operácie proti 80 vybraným továrňam. Tieto vybrané továrne boli dislokované v oblasti Porúria, v Hornom Sliezsku, Rakúsku a Rumunsku. 54 z nich produkovalo až 90 percent všetkých pohonných látok fašistického Nemecka.⁵⁴⁾ Cieľ operácie bol jasný: *citelne ochromiť výrobu ropných produktov, ktoré boli nevyhnutne potrebné na vedenie vojny fašistickým Nemeckom*.⁵⁵⁾

Letové trasy leteckých zväzov 15. USAAF, ktoré smerovali proti cieľom v Hornom Sliezsku, predovšetkým však proti továrňam na výrobu syntetického benzínu v Blechhammer Süd, Blechhammer Nord (dnešná Blachownia Slaska), Odertale (dnešné Zdzieszowice), rafinériám vo Viedni a leteckým závodom firmy Messerschmitt A. G. vo Viedenskom Novom Meste, čoraz častejšie pretínali vzdušný priestor dovtedy vojnou len málo poznačeného Slovenska. Stávali sa reálnou hrozbou pre dôležité vojenské, politické a hospodárske objekty na území Slovenskej republiky.⁵⁶⁾

Jarné počasie roku 1944 postavilo pred príslušníkov pohotovostnej letky i problém nekvalitnej vzletovej a pristávacej dráhy (ďalej len VPD) letiska Vajnory. Jarným počasím rozmo-

⁴⁸⁾ VHA Trnava. Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 66/1944 z 25. 4. 1944, článok 18.

⁴⁹⁾ VHA Trnava. Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 56/1944 z 12. 4. 1944, článok 2.

⁵⁰⁾ VHA Trnava. Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 69/1944 z 28. 4. 1944, článok 8.

⁵¹⁾ VHA Trnava. Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 74/1944 z 6. 5. 1944, článok 4.

⁵²⁾ VHA Trnava. Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 71/1944 z 2. 5. 1944 článok 7.

⁵³⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 5.

⁵⁴⁾ GALLAND A.: První a poslední. Praha, X-EGEM 1994, s. 190.

⁵⁵⁾ Tamže.

⁵⁶⁾ RAJNINEC, J.: Americkí letci v SNP I. Bratislava, Obrana č. 1/1996, s. 4.

čená plocha letiska sa stala nespôsobilou pre vykonávanie rýchlych vzletov stíhacích lietadiel typu Messerschmitt Bf 109 G-6.

Taktiež plánovaná výstavba betónovej VPD na letisku Vajnory a s ňou spojený „stavebný ruch“ mohol mať nepriaznivý vplyv na každodenný „život“ príslušníkov pohotovostnej letky. Na základe toho veliteľ vzdušných zbraní plk. gšt. Alojz Ballay svojim nariadením čís. 10.490/Taj.let.1944 dňom 19. mája 1944 nariadil okamžitý presun letky 13 z letiska Vajnory na letisko Piešťany.⁵⁷⁾ Odtiaľto mala byť v súlade s nariadením VVZ čís. 10.157/Taj.let.1944 letka 13 naďalej nasadzovaná v rámci Obvodu obrany proti lietadlám Bratislava.⁵⁸⁾

Od 1. mája 1944 OOPL Bratislava na základe nariadenia VVZ čís. 53.040/Taj.org. z 27. apríla 1944 tvorili tieto zložky:

1. Veliteľstvo OOPL Bratislava
2. Hospodárska správa OOPL Bratislava
3. Ťažký protiletadlový oddiel
4. Ľahký kanónový oddiel
5. Svetlometný oddiel.

Ťažký protiletadlový oddiel a ľahký protiletadlový oddiel sa skladal z 5 batérií. Svetlometný oddiel mal iba 4 svetlometné batérie.⁵⁹⁾

Dňom 15. mája 1944 došlo v letke 13 k ďalšej personálnej zmene v radoch lietajúceho personálu. V tento deň bol na základe nar. VVZ č. 23.105/Dôv.osob.1944 zo zdravotných dôvodov premiestnený k SPVZ Žilina rtk. Gustáv Kubovič.⁶⁰⁾

Každým nasledujúcim dňom roku 1944 sa zvyšovala operačná činnosť leteckých jednotiek 15. USAAF nad územím Slovenska, a tým rástol i počet vzletov príslušníkov letky. Letka 13 sa dostávala čoraz viac do víru vojnových udalostí.

Podľa tvrdení žijúcich príslušníkov pohotovostnej letky 13, dostal veliteľ letky od ministra národnej obrany gen. Čatloša prostredníctvom veliteľa II. perute stotníka let. Ivana Haluzického ústny rozkaz, aby sa vyhýbali akémukoľvek bojovému stretu s americkými leteckými zväzmi 15. USAAF a šetrili stíhacie lietadlá na pripravované vojenské vystúpenie proti fašistickému Nemecku a jeho exponovaným domácim prísluhovačom.⁶¹⁾

Nezávisle od plánov gen. I. triedy Ferdinanda Čatloša s letkou 13 počítali i predstavitelia Vojenského ústredia vedeného pplk. gšt. Jánom Golianom.

Hoci príslušníci pohotovostnej letky vzlietali proti americkým bombardovacím zväzom, dodržiavali daný rozkaz a nezapájali sa do tvrdých leteckých súbojov až do 26. júna 1944.⁶²⁾

Prelietali s tisícmetrovým prevýšením ponad letiace americké bombardovacie zväzy a sledovali útoky nemeckých a maďarských stíhačov. Napríklad 14. júna 1944 počas bojového letu príslušníkov letky 13 proti prilietavajúcemu americkému letectvu sa následkom „bojovej vravy“ dostal rtk. Štefan Ocvirik na Messerschmitte Bf 109 G-6 –Nr. 161718 až nad letisko v Budapešti, na ktorom musel pre nedostatok paliva pristáť.⁶³⁾ Ani nálety leteckých jednotiek 15. USAAF v dňoch 16. a 20. júna 1944 na Bratislavu neprinútili príslušníkov letky 13, aby porušili daný rozkaz.⁶⁴⁾

⁵⁷⁾ VHA Trnava, Fond MNO SR 1939 – 1945, Sign. 31/137/1 (vl. č. 70.855).

⁵⁸⁾ Tamže.

⁵⁹⁾ VHA Trnava, Fond MNO SR 1939 – 1945, Sign. 31/66/6 (vl. č. 70.626).

⁶⁰⁾ VHA Trnava, Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 85/1944 z 24. 5. 1944, článok 12.

⁶¹⁾ SLAVKOVSKÝ, D.: Vo vzduchu i na zemi. Bratislava 1969, s. 43.

⁶²⁾ Tamže.

⁶³⁾ VHA Trnava, Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 108/1944 z 24. 6. 1944, článok 3.

⁶⁴⁾ ANDROVIČ, Š.: Messerschmitty Bf 109G u Slovenských vzdušných zbraní, Messerschmitt Bf 109G a K. Praha 1992, MBI/Sagitta.

Dňa 16. júna 1944 vzlietlo o 09. 20 h šesť Messerschmittov Bf 109 G-6 pohotovostnej letky proti blížiacemu sa americkému bombardovaciemu zväzu v počte 489 B-24 Liberator a B-17 Flying Fortress, ktorý sprevádzalo 290 stíhačov.⁶⁵⁾ Bombardovací zväz prilietaval z juhu a nezadržateľne sa blížil k južnej hranici Slovenska.

Veliteľ 8. stíhacej leteckej divízie Luftwaffe oberst Gotthard Handrick, ktorého jednotka pôsobila v zostave I. stíhacieho leteckého zboru leteckej armády REICH, poslal do vzduchu proti nepriateľovi všetky svoje letecké sily, ktoré operovali z letísk v Rakúsku, Bavorsku, Protektoráte Čechy a Morava a taktiež v Maďarsku.⁶⁶⁾

Vzdušný stret oboch bojujúcich strán sa odohral v priestore medzi Balatonom a Bratislavou. V tomto boji 15. USAAF stratila 14 štvormotorových bombardérov a 8 sprievodných stíhačov. Luftwaffe musela zo svojich stavov odpočítať 10 stíhačiek.⁶⁷⁾ Stíhači letky 13 do bojov nezasiahli. Po tomto nálete si predvolal gen. Ferdinand Čatloš zástupcov slovenských vzdušných zbraní, aby predložili hlásenie o dôsledkoch amerického bombardovania. Na MNO Slovenskej republiky v Bratislave sa dostavil v zastúpení veliteľa letky 13 npor. let. Vladimíra Kriška, jeho zástupca npor. let. Juraj Puškár. Minister Čatloš zahrnul Puškára výčitkami a otázkou „na čo má Slovensko stíhacie letectvo, keď nedokáže ubrániť ani Bratislavu“.⁶⁸⁾

Podľa tvrdení Juraja Rajnina v štúdií Skaza pohotovostnej letky dielo „skazy“ dovŕšili príslušníci Deutsche Luftwaffenmission (DLM) na Slovensku plukovníci Dietrich Mene a Ignacius Weh, ktorí klasifikovali pasivitu slovenských stíhačov počas náletu na Bratislavu ako zbabelosť. Toto vážne obvinenie vmietli do tváre zastupujúcemu veliteľovi J. Puškárovi (veliteľ letky 13 V. Kriško bol chorý) a podľa všetkého to bolo pravdepodobne príčinou útoku príslušníkov letky 13 na americký bombardovací zväz dňa 26. júna 1944.⁶⁹⁾

Dňa 26. júna 1944 krátko po ôsmej hodine oznamovalo hlásenie nemeckého vysielča Donausänder prilet silného bombardovacieho zväzu z juhu. Časť útočného amerického bombardovacieho zväzu zaútočila na závody Manfred-Weiss v maďarskom Györi. Nad Novými Zámkami bojové lietadlá 15. USAAF zmenili smer letu na západ a zamierili k Bratislave. Americký bombardovací zväz tvorilo 654 ťažkých bombardérov 55. bombardovacieho krídla (Wing tvorila 460., 465. a 485. bombardovacia skupina 15. USAAF) typu B-24 Liberator a B-17 Flying Fortress.⁷⁰⁾

Proti americkým lietadlám vzlietli z letiska vo Viedni príslušníci JG 102 na Messerschmittoch Bf 109, z Welsu odštartovali stíhací piloti II/ZG 1 na Messerschmittoch Bf 110 Zerstörer a z pražského letiska v Ruzyni sa na vojnové nebo vzniesli Messerschmitt Me 410 od II/ZG 76.⁷¹⁾

Po vyhodnotení vzdušnej situácie, ktorú vykonal poručík let. Ľudovít Šimon zastupujúci stot. let. Ladislava Šronka, vo funkcii LOD letiska Piešťany a zistení, že nepriateľské bombardovacie zväzy smerujú do priestoru hlavného mesta SR Bratislavy, nariadil skupine 8 stíhacích lietadiel letky 13 okamžitý štart.⁷²⁾

O 8.40 h vzlietla z letištnej plochy do vzduchu skupina 8 stíhacích lietadiel typu Messerschmitt Bf 109 G-6 letky 13 – pohotovostnej letky slovenských vzdušných zbraní.⁷³⁾ Ich bojo-

⁶⁵⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 5.

⁶⁶⁾ GROEHLER, O.: Letecká válka. Praha, Panoráma 1981, s. 179.

⁶⁷⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 5.

⁶⁸⁾ ANDROVIČ, Š.: Messerschmitty Bf 109G u Slovenských vzdušných zbraní, Messerschmitt Bf 109G a K. Praha 1992, MBI/Sagitta.

⁶⁹⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 5.

⁷⁰⁾ ANDROVIČ, Š.: Messerschmitty Bf 109G u Slovenských vzdušných zbraní, Messerschmitt Bf 109G a K. Praha 1992, MBI/Sagitta.

⁷¹⁾ Tamže.

⁷²⁾ VHA Trnava. Fond MNO SR, nezaranené. Úradný záznam spísaný s por. let. L. Šimonom dňa 26. 6. 1944.

⁷³⁾ VHA Trnava. Fond MNO SR, nezaranené. Úradný záznam spísaný so zvk. J. Štauderom dňa 26. 6. 1944.

vou úlohou bolo hliadkovať v priestore Bratislavy vo výške 7000 m. V tomto priestore sa mali spojiť s 13 nemeckými stíhačmi na Messerschmittoch Bf 109, ktoré tu operovali spolu so 40 pilotmi na Messerschmittoch Bf 110.⁷⁴⁾

Len čo sa však slovenskí stíhači dostali do vopred určeného priestoru stretnutia s nemeckými stíhačmi, zistili, že nemeckí stíhači sa tu nenachádzajú. Ďalej pátraním po oblohe zistili, že nepriateľské lietadlá krúžia nad Bratislavou v letovej hladine o 1000 m vyššej, než majú slovenskí stíhači. Zreteľne videli, ako od Balatonu Považím na sever letela jedna skupina amerických lietadiel a druhá skupina sa vzdalovala od Bratislavy k Malackám.⁷⁵⁾

Formácia slovenských „Gustávov“ bola rozptýlená po oblohe. Vpredu ako veliteľ skupiny letel npor. let. Juraj Puškár na svojom Messerschmitte Bf 109 G-6 s trupovým označením *BIELA 3*. Jeho číslo bol rtk. Štefan Ocvirk s označením *BIELA 5*.

Veliteľ druhej dvojice bol zvk. Jozef Štauder ako *BIELA 11*. S ním vo dvojici letel rtk. Štefan Jambor s označením *BIELA 4*.

Veliteľom tretej dvojice bol určený rtk. Gustáv Lang ako *BIELA 10* a vedno s ním vo dvojici letel rtk. Karol Geletko ako *BIELA 8*.

Skupinu uzatvárala štvrtá dvojica, ktorej vedúcim sa ako *BIELA 6* na poslednú chvíľu stal namiesto zvk. Jána Režňáka jeho kolega zvk. Pavel Zeleňák. Spolu s ním letel rtk. Rudolf Božík s označením *BIELA 7*.⁷⁶⁾

Po vystúpení do výšky 9500 m nad bombardovací zväz, nariadil J. Puškár, aby skupina utvorila útočnú bojovú zostavu. No skôr ako sa jednotlivé dvojice stačili sformovať do útočnej formácie, nariadil Puškár osobitným rozkazom svojmu číslu rtk. Ocvirkovi zhodiť palivovú nádrž na letiaci nepriateľský bombardovací zväz, na konci ktorého leteli v boxe tri lietadlá a spoločne na ne zaútočiť. Lenže ešte pred tým zaútočili na Ocvirka *Mustangy 52*. stíhacej skupiny a Štefan Ocvirk stratil z dohľadu svojho veliteľa. Jeho „Gustáv“ dostal deväť guľometných zásahov do ľavého krídla, po ktorých sa lietadlo dostalo do vývrtky. Ocvirk vybral pád lietadla vo výške 6000 m. Z dôvodu poškodenia lietadla však opustil vzdušný boj a núdzovo pristál na letisku v Piešťanoch.⁷⁷⁾

J. Puškár sa vrhol na plný plyn na nižšie letiacu skupinu Liberatorov. Vypálil dlhú kanónovú dávku do jedného z bombardérov a opätovne začal stúpať. Tento manéver sa mu stal osudným, pretože vedúci napadnutého boxu bombardérov zavolať na pomoc sprievodných stíhačov. Tridsaťsedem stíhačiek P-51 Mustang „Yellow Tails“ 52. stíhacej skupiny operujúcej zo základne Madna pod velením npor. let. W. H. Winnarda a dvadsaťšesť stíhačiek P-38 Lighting 82. stíhacej skupiny z leteckej základne Vincenzo s veliteľom mjr. H. I. Philipsom, reagovalo bleskurýchle. V leteckom súboji presila amerických stíhačov Juraja Puškára zostrelila.⁷⁸⁾ Horiace lietadlo aj s pilotom spadlo v chotári obce Malé Brestovany a npor. let. Puškár zahynul.⁷⁹⁾

Letecká dráma pokračovala. Rtk. Jozef Štauder spozoroval, že z ľavej strany z prevýšenia sa na jeho roj rúti skupina 10 amerických stíhačov. Na túto skutočnosť upozornil svoje číslo rtk. Jambora. Počas rádiokorešpondencie so svojím číslom bol jeho Messerschmitt Bf 109 G-6 zasiahnutý do chladiča a vrtule. To Štaudera vyradilo z boja. Asi kilometer od prenasledovaného Štaudera letela 3-členná formácia nemeckých stíhačov na Messerschmittoch Bf 109. Ho-

⁷⁴⁾ VHA Trnava, Fond MNO SR, nezaradené. Úradný záznam spísaný s por. let. L. Šimonom dňa 26. 6. 1944.

⁷⁵⁾ VHA Trnava, Fond MNO SR, nezaradené. Úradný záznam spísaný so zvk. J. Štauderom dňa 26. 6. 1944.

⁷⁶⁾ ANDROVIČ, Š.: Messerschmitty Bf 109G u Slovenských vzdušných zbraní, Messerschmitt Bf 109G a K. Praha 1992, MBI/Sagitta.

⁷⁷⁾ VHA Trnava, Fond MNO SR, nezaradené. Úradný záznam spísaný s rtk. Š. Ocvirkom dňa 26. 6. 1944.

⁷⁸⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 7.

⁷⁹⁾ VHA Trnava, Fond VPV, Sign. 4/21/2 (č. 60.670/Taj. zprav. 1944, s. 8).

ci piloti videli, že slovenský „*kamarát*“ je v núdzi a ostro atakovaný americkými stíhačmi, v boji mu nepomohli a z nebezpečného priestoru odleteli. Štauder pri núdzovom lete o „*život*“, keďže ho naďalej prenasledovali americké P-51 Mustangy 52. stíhacej skupiny, odhodil z dôvodu získania väčšej rýchlosti palivovú nádrž. V priebehu krátkeho okamihu „*Daimler-Benz 605*“ Štauderovho „*Messera*“ úplne vysadil a rtk. Jozef Štauder sadol so svojim lietadlom na pole asi 100 m severne od Mohyly gen. M. R. Štefánika v Ivánke pri Dunaji.⁸⁰⁾

Štauderovo číslo rtk. Štefana Jambora taktiež „*atakovala*“ veľká presila amerických stíhačov. Jeho stroj bol prevrtaný guľometnými strelami amerických stíhačov a okamžite začal horieť. Jambor hľadal spásu na padáku a jeho osud je zahalený tajomstvom. Podľa tvrdení Jamborovho brata pristál na padáku v priestore medzi obcami Hubice a Štvrtok na Ostrove so strelnou ranou v čele. Rtk. Karol Geletko (neskôr pplk. česko-slovenského letectva) tvrdí, že Jamborovi sa roztrhol padák a zahynul následkom pádu na zem.⁸¹⁾

Plk. Dušan Slavkovský vo svojej knihe *Vo vzduchu i na zemi* (s. 4) tvrdí toto: „*Jambor z poškodeného lietadla vyskočil. Na padáku hľadal záchranu, ale nenašiel ju, lebo ho voľne padajúceho prevrtali strely amerických stíhačov pri Galante ...Podľa amerických prameňov vyšetrovali prípad zostrelenia pilota na padáku spravodajské orgány na základe rozboru filmov z fotogulometov. Americký pilot bol za tento hanebný čin potrestaný. Je známe, že v iných prípadoch dostali piloti za podobné prečiny až 25 rokov.*“⁸²⁾

Lenže podľa spravodajskej informácie číslo 60.670/ Taj. sprav 1944, bod 8 „*padol na Maďarsku zabranom slovenskom území v Gombe mŕtvy príslušník slovenských Vzdušných zbraní rtk. Štefan Jambor*“ . „*Príčina úmrtia roztrhnutie padáku pri zoskoku.*“ Bezduché Jamborovo telo maďarské pohraničné jednotky odovzdali na hranici slovenskej strane a odtiaľ bolo prevezené do Bratislavy.⁸³⁾

Rtk. Gustáv Lang zaútočil so svojim číslom rtk. Karolom Geletkom na osamelo letiaci americký štvormotorový bombardér typu B - 24 Liberator poručíka Lincolna E. Artza zo zostavy 459. bombardovacej skupiny. Po jeho útoku z Artzovho stroja odletela „*dáka časť*“ a začal sa z neho valiť hustý dym. Vo chvíli, keď sa Lang chcel odpútať od zasiahnutého bombardéra, prileteli sprievodní americkí stíhači a smrteľne ho zasiahli.⁸⁴⁾ Jeho lietadlo padlo pri obci Miloslavov na Ostrove a rtk. Gustáv Lang zahynul.⁸⁵⁾

Jeho číslo rtk. Karol Geletko unikol dvojici „*Lightingov*“ a ako jediný pristal s nepoškodeným lietadlom na letisku v Piešťanoch.⁸⁶⁾

Po prilete do určeného priestoru nad Bratislavou vo výške 7000 m rtk. Rudolf Božík spozoroval, že jeho vedúci roja zvk. Pavel Zeleňák má technické problémy. Motor jeho *BIELEJ* 6 nemal dostatočný ťah, výkon kolísal. Keďže spojenie medzi Zeleňákom a vedúcim skupiny Puškárom sa prerušilo, Zeleňák sa na ostatných letcov letky informoval u svojho čísla rtk. Rudolfa Božíka. Z týchto dôvodov prebral Božík velenie 4. dvojice a naďalej stúpal na svojom stroji nahor. Pavel Zeleňák ho nasledoval v 100-metrovej vzdialenosti. No v jednom okamihu Božík stratil so Zeleňákom vizuálny kontakt a ten sa nehlásil ani na jeho rádiové výzvy.

Keď sa Rudolf Božík dostal do výšky 9500 m, pod letiaci zväz amerických sprievodných Mustangov, aby sa vyhol prípadnému bojovému stretu s presilou, stočil svoje lietadlo vpravo a odhodil prídavnú palivovú nádrž. Pritom spozoroval bombardovací zväz lietadiel letiaci od

⁸⁰⁾ VHA Trnava. Fond MNO SR, nezaranené. Úradný záznam spísaný so zvk. J. Štauderom dňa 26. 6. 1944.

⁸¹⁾ SLAVKOVSKÝ, D.: *Vo vzduchu i na zemi*. Bratislava 1969, s. 44.

⁸²⁾ Tamže.

⁸³⁾ VHA Trnava. Fond VPV, Sign. 4/21/2 (č. 60.670/Taj. zprav. 1944, s. 8).

⁸⁴⁾ RAJNINEC, J.: *Skaza pohotovostnej letky*. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 7 – 8.

⁸⁵⁾ VHA Trnava. Fond VPV, sign. 4/21/2 (č. 60.670/Taj. zprav. 1944, s. 8).

⁸⁶⁾ RAJNINEC, J.: *Skaza pohotovostnej letky*. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 8.

Bratislavy k Malackám. Na jeho konci zazrel osamote letiacu B-17 Flying Fortress. Na letiaceho „*samotára*“ trikrát zaútočil. Po jeho útokoch sa z dvoch ľavých motorov Lietajúcej pevnosti začal valiť hustý dym. No i napadnutý americký bombardér sa bránil. Strelci z Lietajúcej pevnosti zasiahli pravé krídlo Božikovej *BIELEJ 7* tromi zápalnými strelami. Pri treťom útoku Božík vystriedal všetky náboje a z útočiaceho sa okamžite stal prenasledovaný, lebo dvadsať amerických stíhačov ho začalo prenasledovať. Rtk. Rudolf Božík sa zachránil strmhlavým letom, pri ktorom ho už Američania neprenasledovali. S poškodeným lietadlom zamieril na domovské letisko v Piešťanoch. Pri Leopoldove zavolať riadiaceho letov na letisku v Piešťanoch so žiadosťou o povolenie pristáť. Riadiaci ho informoval, že pri letisku je skupina amerických strojov P-38 Lighting, ktorá stíhala a nakoniec i dostihla zvk. Zeleňáka. Rtk. Božík preto stočil „*Messera*“ nad Moravu a kopírujúc terén čakal na povolenie pristáť. Na letisku v Piešťanoch pristál o 9.50 hodine.⁸⁷⁾

Zvk. Pavel Zeleňák stratil svoje číslo pri sledovaní prístrojov v kabíne lietadla. Nikým neatakovaný sa dostal až do blízkosti Liberatora poručíka Artza, ktorý ťažko poškodil Gustáv Lang. Liberator horel a z otvorenej bombovej šachty vyskakovala posádka lietadla. Pri pozorovaní horiaceho Liberatora napadli zvk. Zeleňáka P-38 Lightingy mjr. Philipsa. Slovenský stíhač sa v 900-kilometrovej rýchlosti pokúšal striasť svojich prenasledovateľov. Na plný plyn im unikal smerom k materskému letisku. Tu, priamo nad letiskom ho zasiahla jediná strela z guľometu. Jej črepiny zranili zvk. Pavla Zeleňáka na hlave a rukách. V plnej rýchlosti dosadol tvrdo na brucho do poľa pri obci Horná Streda. Pri manévri si ťažko zranil chrbticu.⁸⁸⁾

Letka 13 – pohotovostná letka slovenských vzdušných zbraní prestala po tomto boji fakticky existovať. V nelútosťných leteckých bojoch 26. júna 1944 zahynuli v boji s presilou amerických stíhačov zástupca veliteľa letky 13 npor. let. Juraj Puškár, rtk. Gustáv Lang a rtk. Štefan Jambor,⁸⁹⁾ ťažko ranený bol zvk. Pavol Zeleňák.

Slovenskí stíhači v boji s presilou amerických stíhačov 26. júna 1944 dokázali, že nie sú „*zbabelci*“, ako ich nazvali príslušníci DLM na Slovensku. Tento dôkaz bol však pre slovenské vzdušné zbrane a samotnú letku 13 „*Pyrrhovým víťazstvom*“.

Letka 13 stratila v tomto leteckom boji sedem stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 G-6 (poškodené lietadlá sa pre nedostatok náhradných dielov nepodarilo opraviť), t. j. polovicu všetkých „*Gustávov*“ kúpených slovenským MNO.

Vzdušný letecký súboj, ktorý sa odohral 26. júna 1944 nad juhozápadným Slovenskom, severným Maďarskom a východným Rakúskom, bol jedným z najurputnejších medzi silami protivzdušnej obrany ríše a silami 15. USAAF. Proti 154 Lietajúcim pevnostiam a 501 Liberatorom, ktoré operovali pod ochranou stíhacieho sprievodu tvoreného 290 stíhačmi na P-51 Mustang, P-38 Lighting a P-47 Thunderbolth, nasadil veliteľ 1. stíhacieho leteckého zboru leteckej armády Reich 203 stíhačov 2 stíhacích divízií na Messerschmittoch Bf 109, Focke Wulfoch FW 190, Messerschmittoch Bf 110 a Messerschmittoch ME 410.⁹⁰⁾

Spojenci stratili 41 bojových lietadiel (z toho 34 B-24 Liberator, 3 B-17 Flying Fortress, 2 P-38 Lighting, 2 P-47 Thunderbolth).

Luftwaffe stratila 25 bojových lietadiel (z toho 5 Messerschmittov Bf 109, 3 FW-190, 4 Bf 110 a 13 ME 410). Maďari stratili 3 Messerschmitty Bf 109 stíhacej skupiny kráľovského maďarského letectva Puma.⁹¹⁾

⁸⁷⁾ VHA Trnava. Fond MNO SR, nezaradené. Úradný záznam spísaný s rtk. R. Božíkom dňa 26. 6. 1944.

⁸⁸⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 8 – 9.

⁸⁹⁾ VHA Trnava. Fond Letecký pluk. Denný rozkaz č. 115/1944 zo 4. júla 1944, čl. 1.

⁹⁰⁾ RAJNINEC, J.: Skaza pohotovostnej letky. Plastic Kits Revue č. 1/1991, s. 9.

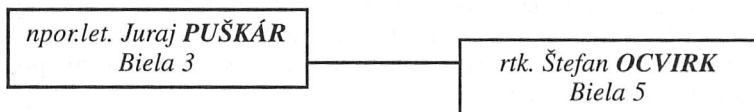
⁹¹⁾ Tamže.

Vojenská história

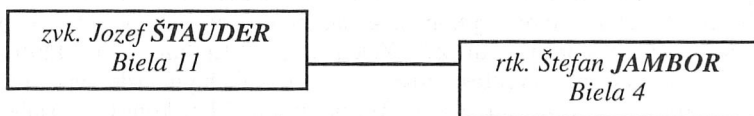
26. jún 1944 bol len jedným z mnohých dní druhej svetovej vojny, no do histórie slovenského vojenského letectva sa zapísal ako *čierny deň* slovenských vzdušných zbraní, ako deň *skazy letky 13*.

Zloženie bojovej zostavy letky 13 zo dňa 26. júna 1944

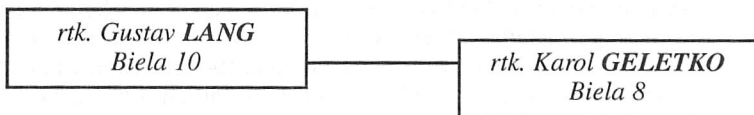
1. dvojica

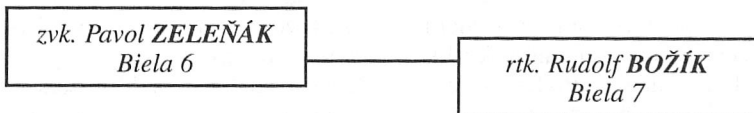
2. dvojica

3. dvojica

4. dvojica

P. ŠUMICHRASŤ: DIE BEREITSCHAFTSJÄGERROTTE MIT JÄGERFLUGZEUGEN MESSERSCHMITT Bf 109 UND DIE BEREITSCHAFTSSTAFFEL 13 DER SLOWAKISCHEN LUFTWAFFE (AUGUST 1943 – 26. JUNI 1944).

Der Autor beschäftigt sich aufgrund des Studiums ursprünglicher, bis jetzt wenig oder zum ersten Mal publizierten Archivmaterials mit der ungenügend erforschten Entstehungs-, Entwicklungs-, Organisations-, und Tätigkeitsthematik der Bereitschaftsjägerrotte Messerschmitt Bf 109 und der Fliegerstaffel 13 – der Bereitschaftsstaffel slowakischer Luftwaffe, von August 1943 bis zum 26. Juni 1944.

Es werden hier kausale Zusammenhänge chronologisch beschrieben, die die verantwortlichen Vertreter des Nationalverteidigungsministeriums der SR und des Luftwaffenkommandos zur Aufstellung der 4-Mann-Bereitschaftsjägerrotte mit Messerschmitt Bf 109 führten. Der Autor widmet Fragen materialtechnischer und personeller Zusammensetzung seine Aufmerksamkeit.

Im engeren Diapason beschreibt er die Situation auf europäischem Fronthimmel und ihre wachsende Wirkung auf die Luftverteidigung der Slowakischen Republik. Er verfolgt praktische Schritte, die zu einem qualitativen und quantitativen Aufwuchs des Fliegerabwehrs wichtiger Industrieagglomeration, der SR-Hauptstadt Bratislava, führten.

Den Schwerpunkt der Arbeit legte der Autor in die Tätigkeit der Bereitschaftsstaffel der Luftwaffe, deren Aufgaben wurden in der Zeit von Januar 1944 bis zum 26. Juni 1944 vom Stolz der Luftwaffe, von der Fliegerstaffel 13 wahrgenommen, als sie im Kampf gegen die Übermacht der Begleitjäger des 15. USAAF im Westslowakeiraum praktisch vernichtet wurde. Der Autor benutzte bei der Ereignisbeschreibung des „Schwarztages slowakischer Luftwaffe“ bisher unbekanntes Archivmaterial, welches die, in den, sich mit dieser Problematik beschäftigenden, Artikeln, anzutreffenden Behauptungen widerlegt.